

Ігор Андрощук, викладач кафедри теорії та методики
трудового і професійного навчання
Хмельницького національного університету

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ МОДЕЛЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ СІЛЬСЬКИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті зроблено аналіз існуючих моделей профільного навчання, основних підходів до їх функціонування та подано власні моделі організації технологічного профілю навчання старшокласників сільських загальноосвітніх навчальних закладів і їх характеристику.

Вступ. Технологічна підготовка учнів старших класів сільських загальноосвітніх навчальних закладів покликана забезпечити формування технічно і технологічно грамотної особистості випускника середнього закладу освіти, оволодіння ним загальними відомостями про основи агропромислового виробництва з елементами підприємницької діяльності, різноманітні технології вирощування сільськогосподарських культур і тварин, зберігання й переробки продукції рослинництва і тваринництва, підготовку їх до трудової діяльності і виховання особистості, здатної до самореалізації, професійного зростання й мобільності в умовах реформування сучасного суспільства. Крім цього, технологічна підготовка має бути спрямована на набуття старшокласниками навичок самостійної науково-практичної, дослідницько-пошукової діяльності, розвиток їхніх інтелектуальних, психічних, творчих, моральних, фізичних, соціальних якостей, прагнення до саморозвитку та самоосвіти.

Постановка проблеми. На жаль, на сьогодні форми організації навчально-виховного процесу і, зокрема, технологічної підготовки, вичерпали себе та не дозволяють ефективно розв'язувати поставлені завдання, не сприяють забезпеченню якісної технологічної підготовки старшокласників. При цьому необхідно відзначити, що особливості і нестандартні умови функціонування сільських шкіл теж потребують нових підходів до організації технологічного навчання старшокласників, у тому числі й профільного. Тому на сьогодні актуальною є проблема пошуку нових форм організації технологічного навчання учнів старших класів сільських загальноосвітніх навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень. Розробка моделі профільного навчання технологічної підготовки учнів старших класів усвідомлюється

нами як один із важливих напрямів підвищення ефективності організації процесу технологічної підготовки старшокласників у сільській місцевості.

На сьогодні існує багато досліджень присвячених дослідженню та розробці моделей профільного навчання.

Під моделлю розуміють об'єкт, що замінює собою оригінал у процесі дослідження, результати якого поширюються на оригінал [5]. Тобто, модель – це штучно створений зразок у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм чи формул, який, будучи подібним до досліджуваного об'єкта (чи явища), відображає і відтворює у більш простому й узагальненому вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки і відношення між елементами цього об'єкта. Є різні підходи до організації моделей профільного навчання. Розглянемо основні з них.

Концепція профільного навчання у старшій школі [1] виділяє дві основні форми профільного навчання, у межах яких реалізуються різні моделі: внутрішньошкільну та зовнішню.

Аналогію можна простежити, розглядаючи особливості експериментальної роботи не лише в Україні, а й у Росії, де можна виділити декілька форм або моделей організації профільного навчання [6]:

1. Модель внутрішньошкільної профілізації. Окрема школа може бути однопрофільною (реалізовувати тільки один з вибраних нею профілів) або організувати на старшому рівні декілька профілів, тобто бути багатопрофільною.

2. Модель мережної організації. У подібній моделі профільне навчання учнів конкретної школи здійснюється за рахунок цілеспрямованого та організованого залучення освітніх ресурсів інших освітніх установ. Воно може будуватися у двох основних варіантах.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ МОДЕЛЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ СІЛЬСЬКИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Для загальноосвітньої школи сільської місцевості В. Орлов пропонує здійснювати профільну підготовку школярів у наступних формах: реалізація внутрішньої рівневої диференціації; реалізація різних форм зовнішньої елективної диференціації: курсів за вибором, факультативних занять, причому ці заняття можуть бути, як показав досвід, різновікові і міжпредметні; навчання за індивідуальними програмами. “У жодному разі закривати середні школи в сільських школах, навчаючи старшокласників в школах-інтернатах неприпустимо, оскільки соціальні наслідки такого кроку легко передбачити” [2].

О. Кисельов [6] пропонує три основні підходи до конструювання моделей профільного навчання: профільні класи в загальноосвітніх закладах, які реалізують декілька (один – три) певні профілі навчання; групи профільного навчання в багатопрофільних загальноосвітніх закладах; профільне навчання за індивідуальними програмами в малокомплектних загальноосвітніх закладах.

Аналіз експериментальної роботи дозволив сформулювати набір перспективних моделей, які впроваджуються у загальноосвітніх навчальних закладах, потребують подальшого розвитку. Це такі моделі:

Базова (опорна) школа з мережею філіалів. Ця модель є єдиною освітньою установою, де окремі одиниці (школи-філіали) виступають структурними підрозділами. Базова школа щодо філіалів виступає у функції ресурсного центру. Вона краще вкомплектована навчальним обладнанням, має більш кваліфіковані педагогічні кадри. Старша школа реалізується на базі опорної школи.

Модель “Пересувна лабораторія”. Дана модель дає змогу при низькій оснащеності навчально-демонстраційним і лабораторним обладнанням та відсутності достатньої кількості вчителів-предметників, що мають відповідну базову освіту, дати можливість невеликим освітнім установам основної й середньої (повної) освіти обслуговуватися пересувною лабораторією, закріпленою за великою освітньою установою (базовою школою або ресурсним центром) – за відповідним графіком.

Модель “Соціокультурний комплекс”. Дана модель передбачає інтеграцію діяльності освітніх установ з установами соціальної сфери, культури, установами додаткової освіти й іншими установами, розташованими в мікросоціумі.

Модель соціокультурних комплексів апробується у наступних варіантах: на

асоціативній основі: установи освіти, культури, спорту входять у комплекс на договірній основі, будують роботу за єдиним планом; створення комплексу на адміністративній основі шляхом передачі освітній установі ставок працівників культури, спорту; як єдина юридична особа зі структурними підрозділами.

Модель “Асоціація освітніх установ”. Зазначена модель є асоціацією самостійних юридичних осіб, орієнтованих на горизонтальне партнерство. Головної організації й ієрархічного адміністративного підпорядкування немає. Але при цьому розділені функції між різними освітніми установами.

Асоційований освітній простір створює можливості для загальної освітньої програми для учнів і педагогів, об’єднання ресурсів (економічних, педагогічних, методичних, соціальних і ін.). Також створюються можливості для індивідуалізації освітніх програм.

Модель “Профільна сільська школа (агроліцей)” – об’єднання середньої школи з початковою професійною освітою (або вищою). Вказана модель дозволяє підвищити якість освіти за рахунок об’єднання ресурсів (методичних, педагогічних, економічних) різних рівнів освіти.

У разі об’єднання з професійною освітою сільська школа виконує соціальне замовлення не тільки на загальноосвітню діяльність, але і на профільну освіту учнів. Після закінчення школи учні одержують робочі спеціальності, які орієнтовані на місцевий ринок праці.

Певний інтерес становить **модель навчання профільних груп учнів сільських шкіл на основі внутрікласної диференціації** розроблена М. Зайкіним [3]. Суть запропонованого підходу можна виразити в наступних положеннях: у старших класах сільських шкіл можна виділити групи учнів за профілями (на практиці цей підхід реалізується у двох профілях (біпрофільне навчання); більшу частину уроків учні всіх профільних груп навчаються разом (спільно); на деяких етапах уроків такого сумісного навчання профільна група на основі рівневої диференціації вивчає додатковий навчальний матеріал, що не обов’язковий для інших груп, але входить у зміст предмету як профілю; деяка частина уроків проводиться при спільному (сумісному) навчанні профільних груп учнів і роздільному (несумісному) з іншими групами, що залишилися.

На увагу заслуговує **модель профільного навчання в старших класах малокомплектної школи** розроблена А. Остапенко та Е. Ткаченко. Дана модель пропонує декілька ступенів вільного вибору, що забезпечує її варіативність та

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ МОДЕЛЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ СІЛЬСЬКИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

можливість адаптації до різних умов і типів шкіл [4].

Суть моделі навчання в старших класах малокомплектної школи полягає в наступному:

1. Організаційний аспект. Освоєння загальноосвітніх навчальних курсів відбувається в класах (у постійних одноліткових колективах). Освоєння профільних й елективних курсів проходить у тимчасових змішаних різноліткових колективах, що складаються одночасно з учнів 9-их, 10-их і 11-их (у перспективі 10 – 12-их) класів.

2. Часовий аспект. Пропонована модель може мати різні рівні тривалості занять загальноосвітніми і профільними предметами. “Варіативність цього аспекту може передбачати чергування “загального” й “цікавого”: а) протягом дня (звична щодення багатопредметність); б) за днями (загальноосвітні і профільні дні); в) за тижнями (загальноосвітні і профільні тижні).

3. Змістовий аспект. Дана модель не передбачає перекроювання змісту загальноосвітніх курсів, оскільки їхнє вивчення проходить в одноліткових постійних колективах (класах). Що ж до профільних і елективних курсів, то їхня структура повинна бути іншою, оскільки їхнє вивчення передбачається в різноліткових тимчасових колективах.

4. Рівневий аспект. Різновікова та різнорівнева організація профільного навчання передбачає регулярне чергування різних рівнів засвоєння знань (від доступності до високого рівня труднощі), що забезпечує, з одного боку, успішність навчання (при доступності) й, з іншого – інтенсивність розвитку (при подоланні труднощів).

На нашу думку, практичною є авторська варіативна **модель профільного навчання на основі індивідуального вибору школярем рівня вивчення предмета**, розроблена Н. Шиян, в основу якої дослідниця поклала предметний принцип [7]. Вона виходила з того, що набір профілів, особливо в загальноосвітній школі сільської місцевості, повинен відповідати тим предметам, які вивчаються у школі. У середині старших класів сільських шкіл з кожного предмета виділяються базові і профільні групи. Теми, які не входять до базового курсу, але вивчаються за профільними програмами, оформляються в елективні модулі й даються школярам профільних груп для самостійного вивчення (електронні та паперові підручники – дистанційна освіта за кейс-технологією). Безпосереднє розширення і поглиблення вибраного профілю відбувається в курсах за

вибором, які школярі освоюють аналогічно до елективних модулів. Крім того, учням пропонується творча робота з обраного профілю, яка базується на методі проєктів; організуються міжшкільні факультативи, роботи секцій МАН, наукові товариства школярів, під час літніх канікул – профільні табори, де учні поєднують з відпочинком роботу з вибраного профілю.

Недоліками цієї моделі, з нашої точки зору є те, що низький рівень матеріально-технічного забезпечення загальноосвітніх закладів освіти не в змозі забезпечити ефективне функціонування даної моделі. По-друге, її впровадження вимагає великої кількості навчально-методичного забезпечення, яке відсутнє та збільшення кадровий склад викладачів, щоб забезпечити реалізацію моделі на різних рівнях, залежно від вибору учнів.

Розглянуті підходи до конструювання моделей профільного навчання в загальноосвітній школі сільської місцевості мають як переваги, так і недоліки.

До переваг пропонованих моделей можна віднести можливість належного матеріально-технічного забезпечення та рівня вивчення профільних предметів у моделях “базова (опорна) школа з мережею філіалів”, “пересувна лабораторія”, “асоціація освітніх установ”. Але в той же час виникають труднощі з підвезенням учнів у базову школу, забезпеченням регулярної й ефективної роботи пересувної лабораторії, в жодній із моделей не розв’язується питання задоволення всіх освітніх потреб школярів. Позитивним, на наш погляд, є об’єднання в моделі “соціокультурний комплекс” зусиль різних установ, які є в селі, для забезпечення профільності старшої школи. Але, по-перше, всі ці установи належать до різних відомств і не розроблений юридичний бік даної інтеграції, по-друге, таких установ у селі дуже мало, як правило, у більшості невеликих сіл це лише сільський будинок культури та бібліотека, а тому така інтеграція не розв’яже всіх проблем профілізації. Модель “профільна сільська школа (агролицей)” орієнтує всіх школярів на сільськогосподарський профіль, а, як показало наше дослідження, інтереси старшокласників у сільській місцевості дуже різноманітні, і тому орієнтація тільки на один профіль не дасть можливості кожному учневі реалізувати власні потреби в якійсь освіті.

Дещо відмінною від попередніх є модель навчання профільних груп учнів сільських шкіл на основі внутрікласної диференціації. Але знову ж при запровадженні двох профілів неможливо

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ МОДЕЛЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ СІЛЬСЬКИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

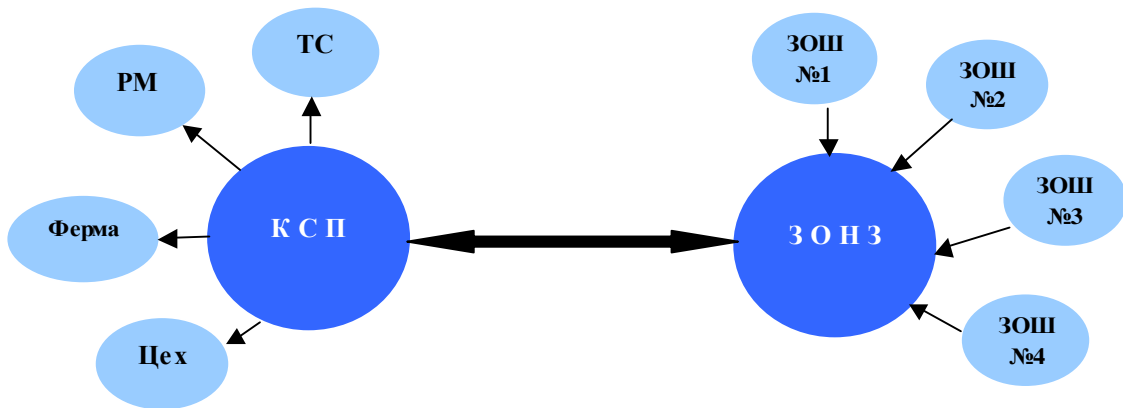
забезпечити розвиток різнобічних запитів школярів.

Результати власних досліджень. На основі аналізу вищенаведених моделей нами було розроблено наступні моделі організації навчального процесу, використання яких сільськими загальноосвітніми навчальними закладами зможе забезпечити попит старшокласників на отримання варіативної мобільної технологічної підготовки, придатної з перших днів включити випускників сільських загальноосвітніх навчальних закладів до активної трудової діяльності в сільському господарстві.

Зазначена модель виступає як асоціація

забезпечити велику варіативність профільної трудової підготовки обладнаними сучасними робочими місцями для проходження виробничого навчання, постає гостра проблема, яка розв'язується шляхом проходження виробничого навчання поза межами навчального закладу. Такими виробничими майданчиками володіють колективні сільські підприємства (КСП), які забезпечують власні робочі місця сучасним обладнанням з вирощування, збору та переробки сільськогосподарської продукції, використовуючи при цьому новітні технології. В свою чергу, сучасні КСП відчувають гострий дефіцит робітників, які б могли забезпечити впровадження новітніх

Модель “Співпраця освіти і виробництва”.

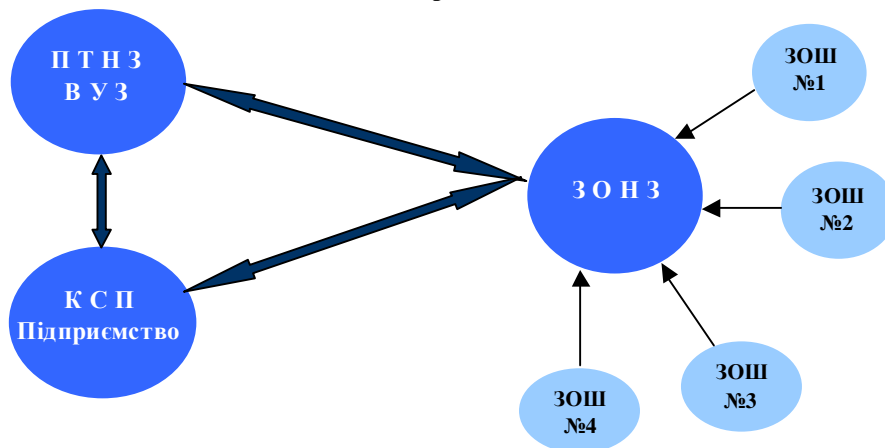


юридичних осіб, орієнтованих на горизонтальне взаємовигідне партнерство. Домінуюча юридична особа або адміністративна залежність однієї особи перед іншою відсутня.

Модель “Співпраця освіти і виробництва” передбачає теоретичне навчання за обраними профілями сільськогосподарських напрямів на базі ресурсного навчального закладу із залученням власних старших класів, а також старшокласників шкіл-сателітів. Це дасть змогу збільшити кількість слухачів профільної технологічної підготовки, що, в свою чергу, неминуче приведе до збільшення кількості необхідних профілів навчання. У зв'язку з тим, що сільський загальноосвітній навчальний заклад не може

технологій та сучасного обладнання у виробничі процеси. Впровадження цих технологій дасть можливість збільшити обсяги обробки, збору та переробки сільськогосподарської продукції. Тому підготовка нових робітничих кадрів на власних виробничих об'єктах із залученням до цього процесу висококваліфікованих спеціалістів підприємства забезпечить підготовку необхідного робітника як на конкретне робоче місце, так і на декілька суміжних професій.

Модель “Освітньо-виробничий комплекс”.



ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ МОДЕЛЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ СІЛЬСЬКИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Дана модель передбачає тісну співпрацю загальноосвітнього навчального закладу (ЗОНЗ) з колективними сільськими підприємствами (КСП), вищими навчальними закладами (ВНЗ) та професійно-технічними навчальними закладами (ПТНЗ).

Співпраця з ВНЗ та ПТНЗ полягає у використанні матеріально-технічної бази, професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів сільськими ЗОНЗ та колективними сільськими підприємствами для надання своїм випускникам та майбутнім працівникам більш якісної і ґрунтовнішої технологічної підготовки. В свою чергу ВНЗ отримують велике поле експериментальних майданчиків на базі сільських ЗОНЗ та КСП, а також можливість ще глибшої профорієнтаційної роботи з майбутніми абітурієнтами. Теоретичні, лабораторні і практичні заняття можуть проходити як на базі сільських ЗОНЗ, так і на базі ВНЗ і ПТНЗ. У першому випадку необхідно організувати довіз викладачів у сільський ресурсний центр, в другому – учнів у ВНЗ і ПТНЗ. Проходження виробничої практики, а також проведення окремих практичних та лабораторних робіт забезпечить КСП.

Позитивними аспектами профільної технологічної підготовки із використанням даної моделі є те, що збільшується можливість варіативності набору профілів технологічної підготовки. Великим позитивом є отримання

повного завершеного циклу підготовки спеціалістів та робітників у межах одного освітньо-виробничого комплексу. Для старшокласників розширюється коло спілкування з однолітками і вчителями, що забезпечує інформаційне середовище, кругозір учнів, збільшується частота спілкування вчителів різних навчальних закладів із професорсько-викладацьким складом ВНЗ і ПТНЗ шляхом проведення спільних методичних об'єднань, педагогічних рад, творчих семінарів, науково-практичних конференцій тощо. Все це зумовлює старшокласників до отримання ґрунтовних та якісних знань з обраного технологічного профілю.

Дана модель технологічної підготовки може стикатися і з певними недоліками. По-перше, сьогоденні економічні умови ставлять під сумнів забезпечення шкіл автобусами та їх утримування в технічно справному стані. По-друге, економічні умови впливатимуть і на оплату праці професорсько-викладацького складу ВНЗ і ПТНЗ. По-третє, не всі сільські загальноосвітні навчальні заклади зможуть бути задіяні в реалізації даної моделі через територіальну віддаленість від ресурсного центру та ВНЗ. По-четверте, при підвезенні учнів 4 – 5 навчальних закладів виникають часові проблеми – чим більше навчальних закладів, тим більше часу займає підвезення та розвезення учнів.

“Універсальна” модель інтегрує в собі всі позитивні аспекти “Ресурсного центру”, “Асоціації

Модель “Універсальна”.

